

Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Grafiky I, škola prof. Dalibora Smutného

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Oh Lord, won't you buy me a Mercedes Benz?

Vypracoval: Matouš Fiala

Vedoucí diplomové práce: prof. Dalibor Smutný

Oponent diplomové práce: MgA. Marek Škubal, Ph.D.

Akademický rok 2021/2022

Když si představím křižovatku, stojím v jejím ohnisku. Jsem rozdrásán na kusy, jako kdyby se proudy kovových hadů v podobě aut, srazily přímo do mě. Uvědomování si kontextu světa a sebe sama v něm může být sebedestruktivní, ale přináší rozhled, díky kterému možná i na tomto sebebepohlcujícím rozcestí, „černé díře“, přežijeme, ale ne bez bolesti.

Z jedné strany křižovatky vane svádívá vůně úspěchu, z druhé intelekt a etika, z třetí apatie a eskapismus a z poslední afekty a emoce.

V mé práci se kloubí celý můj životní kontext. Berme ji jako syntézu nespočtu zkušeností, které se navzájem potvrzují ale i vyvrací. Jako kdybych trpěl bipolární afektivní poruchou. Cítím ambivalenci charakterů, které se ve mě vyvíjely soustavně. Je to problém ve mně, či je svět tak rozporuplný, zmatený či dokonce nesmyslný? K naplnění životních ideí si budu odporovat sám, jinak bych se musel rozkrátit a každá část mě by se z křižovatky vydala svojí cestou, tímto by jedna individuální osobnost, nebo-li vytvořený komplexní hodnotový systém, nevyvracel ty ostatní.

Na této zprvu nestabilní dualitě stavím svoji práci. Zprvu se může zdát rozhádanost svého vnitřního já až nefunkční, takové balancování na váhách (Nepřekvapí ani skutečnost, že mé znamení zvěrokruhu je Váhy, takže vše dává smysl a mé jednání může mít, při trochu fantazie, i opodstatnění). Dlouhou dobu jsem se svojí nemožností najít svoji hlavní cestu bojoval, avšak až poddání se této „nefunkčnosti“ ve mě otevřelo pozoruhodný a pestrý svět, z kterého čerpám. Tato osobní dialektika či manifest odkazuje na existenciální problematiku v současném kontextu doby. Mé téma je vícevrstevnaté a při přiblížení konkrétního tématu se principem fraktálu znásobí na mnoho dalších, proto je důležité zkoumat moji práci jako neustále se proměňující myšlenkovou mapu.

Racionální egoismus úspěchu naráží do lásky k umění a jeho potřeby autonomie. Začínám vnímat „úspěch“ (tedy takový úspěch, který je provázaný s tržní mentalitou kapitalismu), jako nemorální konformismus, ve vztahu k fenomenu umění, který může zprvu působit jako důsledek dostatečné snahy, ale je to pouhý proces přizpůsobení se na úkor individua. Díky tomtuto pocitu nesvobody utíkám od maskulinní racionality, až do periferní feminní křehkosti, která se někdy přetransformuje do apatie k životu či dekadentního hedonismu. Frustrace z pocitu nemožnosti konat a měnit, mě nutí k transgresivním ironickým výpadům (téma Mercedes), kterým reaguji na zacyklenost stuhlých struktur myšlení dnešní doby, s čímž souvisí i xenofobie - strach ze všeho diferentního a nového. Vědomá přetvářka luxusu jako afirmace lepší budoucnosti, či eskapický přístup, kdy herec (umělec) poukazuje na transformaci společenských hodnot tím, že je přijme za své a prezentuje v zesílené, až přemrštěné formě. Při pozorování symptomů dnešní společnosti upadám do smutku a imaginace dystopické budoucnosti, kterou komentuji skrze svou práci, již je také terapií a separací.

„Žádné akcelerationistické výdobytky neoliberalismu nezkrátily pracovní dobu, ani lidem neodbourali stres. Místo toho, abychom žili ve světě radostného očekávání budoucnosti, revolučního technologického pokroku a vesmírného cestování žijeme ve světě, kde jediný vývoj zaznamenávají plytké konzumní hračky.“1

Představuji levitující objekt, který nese Mercedes logo na přídi. Jako každá značka, s sebou Mercedes nese archetyp. Být jednička na trhu, být jednička ve svém osobním životě. Při zakoupení Mercedesu vlastně zmizí spousta problémů a ještě se staneme mocnými. Přesně toto je nám podsouváno a tímto velmi jednoduchým manipulativním nástrojem a fiktivním společenským normativem kapitálu se stáváme strojem na touhu právě my. Dnešním obchodním artiklem se stávají emoce. To velmi úzce souvisí s pojetím Guye Debordovi *Společností spektáklů*. Spektákl vnímá spíše jako společenský vztah mezi osobami, kterým je obraz zprostředkován a nutí je, se identifikovat skrze podsouváný obsah. Tento mechanismus se dá také přirovnat k Teorii mladé dívky, která nás svádí jako succuba. Konkrétní užití pojmu *Mladá dívka* se poprvé objevuje v knize *Tisíc plošin* (1980), kterou spolu Gilles Deleuze a Félix Guattari napsali jako druhý díl trilogie *Kapitalismus a schizofrenie*. Kde se snaží vysvětlit jakým způsobem jsme v této době nuceni se identifikovat s více identitami ve vztah ke spotřebnímu kapitalismu a díky tomu se rozpadáme do schizofreních nehmotných entit. Pojem *mladá dívka* je brána jako marketingový mechanismus současného světa. Tímto tlakem se společnost stává hyperemocionální, protože se nikdy nedostaví uspokojení. Nikdy nebudeme spokojeni a budeme chtít víc a víc.

Eva Illouz zavedla pojem emocionální kapitalismus a popisuje jak se v současnosti prolíná ekonomická a emoční stránka a jak se ekonomické vztahy staly emoční. V 1999–2001 rozvíjí myšlenku mladé dívky Francouzský kolektiv *Tiqqun*. Závěrem hodnotí, že v této beznadějně situaci se okrádáme o vlastní svobodu, čím víc se snažíme být šťastni.

Mercedes v mém podání je imaginace tohoto abstraktního, zrychlujícího až spirituálního, nezastavitelného koloběhu fikce, která prosákla do naší reality a spoluutváří ji. Vzhled auta je inspirován až Gigerovskou skeptickou vidinou chladného fantaskního stroje, u kterého si nejsme jisti čím vlastně je a jestli je to stroj nebo organismus, či cyborg. Za to nás ale může přitahovat (vědomé předstírání luxusu). Jestli se uvnitř ukrývá něco shnilého, úpadkového, to si můžeme pouze představit. Rozhodně je to polemika mezi technodystopií, technoutopií a budoucností jako takové. Auto znázorňuje rychlost ve které se v současnosti pohybujeme, ale také pohyb, neboli přeměnu, nutnost flexibility. Auto jako (ne)bezpečná schránka konformity, která by klidně mohla vyjet z garáže Nicka Landa.

Jako spřízněné dílo považuji *Death Tower* od Hanse Haacke z roku 1990. Hans vyměnil světlo na střeše strážní věže Berlínské zdi (východ) s rotující hvězdou Mercedes z neonu a také vyměnil okna za tónovaná zrcadlová skla, která blokují výhled řídicího centra. Někdy je dílo nazvané také *Freedom is now simply sponsored - from petty cash*. Dílo odráží jak náladu a nejistotu z budoucnosti po pádu Berlínské zdi, tak upozorňuje na spornou dohodu o majetku mezi berlínským Senátem a Mercedesem v létě 1990, ve kterém společnost zakoupila obrovskou oblast v centrální Potsdamer Platz za velmi málo peněz.

Téma Mercedes zpracovávám už od roku 2019. Zprvu vše začalo nejasným vymezením od apolitického přemítání o umění. Mercedes se časem stal moji součástí, převzal jsem si jeho auru a podpořil tím moji fiktivní identitu. K tématu Mercedesu jsem přistupoval se zdravým distancem, praktikoval jsem ironicky moji obsesivní lásku, do té doby, dokud se tato přetvářka nestala jakousi skutečností. „Ironická pseudo teologie maskulinní síly a bezkonkurenčnosti.“

Tento akt by se dal přiřadit k afirmativním praktikám např. v rapové/ trapové subkultuře. Vědomá přetvářka luxusu jako afirmace „lepší“ budoucnosti, či eskapický přístup, jako reakce na existenciální prožívání současné doby, tím že je přijme za své a prezentuje v zesílené, až přemrštěné formě.

Objekt je doplněn o grafiky kombinované s kresbou, ve kterých se odkrývají mé myšlenkové pochody ve vizuální podobě. Není jednoduché stanovit, jestli mám potřebu kresbami něco vyjadřovat, možná spíše jako u avantgardních děl jsou reakcí. „Kde na samotném vyjádření záleží víc než na tom, co je vyjadřováno,“ jak zmínil Clement Greenberg v knize *Avantgarda a kýč*. V tomto cyklu využívám symbolů, které se potkávají v obraze a tím vytváří nový kontext. Každý obraz akcentuje jinou složku/ intenzitu vyprávění.

Při současném tlaku něčím být, něčeho dosáhnout a růst, bychom se měli přizpůsobit prostředí. Zvolit strategii, která nám umožní být úspěšným. Jaké to má dopady na „Vysoké umění“, tedy to umění, které je vytvářeno s absencí uspokojení prvoplánového hladu po zábavě, či bez principu hotových formulí?

„Kýč je výtahem všeho co je v našem světě falešné - kýč sám sebe v podstatě prodává.“2

Konceptů pro diplomovou práci jsem měl více. Od prvního návrhu s názvem „*τεχνολογια*“ jsem musel upustit, kvůli vysokým nákladům na realizaci, druhý návrh „*XenosFobos*“ jsem v procesu konzultací zredukoval a také přejmenoval na „*Oh Lord, won't you buy me a Mercedes Benz?*“ Název vychází z textu písně Janis Joplin - Mercedes Benz. Píseň je brána jako vyjádření odmítnutí konsumerismu, rozhodl jsem se tedy použít jednu z hlavních částí textu, jako svůj název diplomové práce. Propojit tak sdělení s Janis Joplin, „*která se stala pionýrkou na scéně, jejíž dosud dominovali muži a jednou z prvních zpěvaček, na kterou se nehledělo pouze jako na sexuální symbol.*“3

Původní *XenosFobos* měl obsahovat o tři figurální sochy víc. Jedna měla být polednicí, která vysává život druhé postavě nevinného dítěte a třetí postavy nebožátka, která by byla zakrytá bílým ubrusem na stole, pro podpoření narativu procesu transformace, životní cesty, existence, která končí vždy smrtí, jakési memento mori. Rozhodl jsem se pro redukci pouze na objekt mercedesu a grafik, z důvodu složité realizace, času a financím.

Při realizaci jsem prvotně objekt auta skicoval na papír, poté s Eliášem Bauerem ve 3D softwaru modeloval a připravil digitální podklady pro Jakuba Rajnocha, který za pomoci industrial robota (KUKA) auto vyfrézoval z polystyrenu. Další řezací kroky jsem dělal na UMPRUM za asistence Adama Keila. Poté jsem všechny kusy auta slepil a pracoval na povrchové úpravě tmelením, broušením a lakováním. Nakonec jsem objekt zavěsil do prostoru na transparentní

vlasce, abych docílil pocitu levitujícího objektu. Tím jsem chtěl nasimulovat pocit nesmyslnosti, či popření racionality něčím magicky nevysvětlitelným, či pokročilé technologie budoucnosti, která bez pochopení funkčnosti takto může působit.

Kresby v kombinaci s grafickou technikou alchymáže jsem navrhoval v grafickém softwaru, poté vytiskl na kancelářský papír a chemickým procesem přetiskával na grafické papíry, poté grafiky dokresloval tužkou, uhlem a grafitem.

V obou případech využívám technologické metodiky, která má koncept spojení technologie - digitální, strojové práce a ruční, lidské práce. Také se touto metodou odkazuji na grafické techniky, za předpokladu, kdy existuje matrice, která se dalším procesem přenáší a zjevuje obraz. Toto spojení je symbolické pro dnešní digitální éru, kde se většina informací vznáší v nekonečném éteru. V případě objektu auta i grafik je matrice nehmotná, je to pouhá digitální informace, která je skrze „*neomylný*“ stroj přenesena do stavu reálného či hmatatelného, aniž bychom zcela pochopili princip stroje.

Tento princip se dá připodobnit pojmu Black box - „*znamená v kybernetice, psychologii i sociologii systém, u kterého známe pouze vstupy a výstupy, ale nevíme nic o tom, co se děje uvnitř, čili jak hodnoty výstupů vznikají*“⁴. Tímto krokem poukazuji na současný vztah technologie a uživatele a otevírám možné spekulace o budoucnosti technologie a člověka bok po boku.

Podle Nicka Landa můžeme historii kapitalismu vnímat také jako invazi z budoucnosti, jakýsi útok umělé inteligence, která není hmotná ani nemá sama možnost existovat, musí se sama složit ze zdrojů svého nepřítele.

Lze tuto tezi brát buď jako skicu pro dystopický scénář, který má daleko od skutečnosti, nebo nám mohou fiktivní představy napomoci v dekonstrukci reality a otevírat nebo rozšiřovat rozhraní imaginace?

Kreativně myslet nemá v kompetenci žádná jiná entita nežli živá. Stroj nebo systém čerpá již ze skutečností nasimulovaných, zatímco vědomí je nejhlubším tajemstvím. Zkušenosti se pomalu analyzují do éteru a už závisí pouze na času, aby kvantum dat bylo tolik, že kombinací nasbíraných informací bude nekonečně mnoho a umožní zplodit další vědomí externě.

Seznam pramenů a literatury

1 Williams, Alex a Nick Srnicek. Akcelerationistický manifest - <https://diffractionscollective.org/accelerationist-manifesto-cz>

2 Clement Greenberg - Avantgarda a Kýč https://is.muni.cz/el/1421/podzim2007/ESB031/um/4171868/Greenberg_Clement_-_Avantgarda_a_kyc.pdf

3 Janis Joplin https://cs.wikipedia.org/wiki/Janis_Joplin

4 Black box - [https://cs.wikipedia.org/wiki/Černá_skříňka_\(sociologie\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Černá_skříňka_(sociologie))

Nick Land - „Lidé zoufale hledají odpovědi na automatizovanou budoucnost,“ říká temný filozof Nick Land <https://wave.rozhlas.cz/lide-zoufale-hledaji-odpovedi-na-automatizovanou-budoucnost-rika-temny-filozof-7804356>

Guy Debord - Společnost Spektáklů https://amper.ped.muni.cz/~jonas/knihy/02_umeni_a_ideologie/Debord,-Guy_-_Spolecnost-spektaklu.pdf

Markéta Slaná - Teorie Mladé dívky a její projevy v kontextu současného českého umění <https://is.muni.cz/th/cso4r/>

Karel Veselý, Miloš Hroch - Všechny kočky jsou šedé

William Davies - Happiness industry - <https://www.perlego.com/book/731222/the-happiness-industry-how-the-government-and-big-business-sold-us-wellbeing-pdf>

Mark Fisher - Kapitalistický realismus https://is.muni.cz/el/1423/podzim2016/EVS445/um/8._Fisher_-_Kapitalisticky_realismus_9-104.pdf

Karel Veselý, Miloš Hroch - Všechny kočky jsou šedé

Karel Veselý - Černé slunce - <https://open.spotify.com/playlist/6uhcoba1eSpAU6UbRjMvCZ?si=319feaac56134014>

The Finitude of Public Space. Remarks on Two Exhibitions in Reunified Berlin - https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_94/Acta_94_Birgit.pdf

Akcelerationismus <https://artycok.tv/40217/accelerationism>

Václav Janoščík: Podklady pro teorii dívky - Tiquun

Václav Janoščík - Dystopický realismus

Václav Havel - Šest poznámek ke kultuře <https://service.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/4/a40.pdf>

Ivan Martin Jirous - http://www.disent.usd.cas.cz/wp-content/uploads/UserFiles_file_03_Prameny_09_NORM_Magor_Zprava.pdf

Margaret Mark Carol S. Pearson Hrdina nebo psanec - <https://adoc.pub/margaret-mark-carol-s-pearson-hrdina-nebo-psanec.html>